

LES COSES NO DEIXEN EXISTIR EL MÓN

Manuel Villar Pujol

Professor de Filosofia de l'Institut Guillem Catà de Manresa

En què consisteix aquest saber anomenat “metafísica”? La metafísica, en el seu desenvolupament tradicional, ha volgut respondre a una necessitat intrínsecament humana: la necessitat d'explicar com és realment la realitat, no com se'ns apareix o se'ns presenta. Pren com a supòsit l'existència d'una diferència clau entre les coses tal com se'ns manifesten i les coses tal com realment són. Això comporta la idea que la realitat verdadera, sigui espiritual o material, s'amaga darrera del món en què vivim.

El plantejament metafísic, doncs, no busca el que són les coses en concret, busca la realitat, *realitat necessària*, que permet que les coses concretes, *contingents*, siguin, és a dir, busca el seu ésser. Com diu Ortega y Gasset, no és aquesta llum la que em preocupa quan em pregunto *què és la llum?*, em preocupa allò que fa possible que aquesta llum il·lumini la meua habitació. “No busco les coses - afirma Ortega - sinó el seu ésser”.

Aquesta llum particular, la que m'il·lumina quan estic escrivint aquest article, que és en aquest moment allò que veig, no cal buscar-la, la tinc present, es manifesta sense dificultat davant dels meus sentits. En canvi, el seu ésser es troba més enllà de la seva presència. Més aviat la seva presència és la causa de l'absència del seu ésser, tot i que alhora m'incita a buscar aquesta existència absent. Tanmateix, per fer-ho primer he de negar aquesta presència i després fer fora de la meua ment la imatge que d'ella m'he anat fent. Paradoxalment, la llum que il·lumina aquest espai és la mateixa que enfosqueix la

font d'on sorgeix. La llum que veig *cobreix, oculta, vela* el seu veritable ésser, la seva veritat. El coneixement metafísic em representa un esforç, l'esforç per aixecar el vel que protegeix la veritat última de la meua curiositat natural. Per això els grecs a la veritat l'anomenaven *alétheia*, que volia dir *des-cobriments, des-ocultació, des-velament*.

Algunes pel·lícules en el seu argument han reflectit l'esquema metafísic de la dualitat aparença-realitat. Vull destacar dos personatges de dues pel·lícules que sense adonar-nos en han deixat de ser recents. Tots dos fan el camí metafísic invers. El primer dels personatges és Cifra, un personatge secundari de la pel·lícula *Matrix*, el segon és el protagonista de *The Truman Show*. Cifra, cansat de fugir dels antivirus pel clavegueram sòrdid i brut, situat per sota del món de xarxes virtuals construït per unes màquines intel·ligents, traeix els seus companys pel simple plaer de cruspir-se un bon filet de carn al punt, davant de la mirada inquisitiva de l'agent Smith. Per l'altra banda, sord a les advertències del director del programa, Truman s'arrisca a travessar la porta que el conduirà a una nova vida plena d'incerteses i precarietat fora de la placidesa i el caliu de la vida dins d'un plató televisiu.

Ambdues pel·lícules coincideixen en un aspecte: en cap d'elles la veritat assegura la felicitat, en canvi l'engany, si es renuncia a la llibertat, proporciona un entorn més controlat i agradable. A diferència de la descripció platònica del viatge metafísic, el mite de la caverna en la que les dues obres s'inspiren, el recorregut cap a la veritat no és ascendent, d'un

estat on domina la foscor, el desordre i l'arbitrarietat a un on regna la llum, l'ordre i la coherència, sinó més aviat segueix la direcció contrària. Vaja, que la veritat que ens proposa la metafísica adreçada a un públic no gaire versat en filosofia no és gaire encisadora a menys que no es disposi, programada de fàbrica, de la dosi de gosadia necessària per superar situacions adverses. Això posa en qüestió l'afirmació que l'impuls metafísic, l'afany de conèixer, és un tret característic de la humanitat. Quan els referents de sempre han caigut, quan ja no es pot parlar de fonaments i quan la manca de sentit és el sentit, tot plegat fa comprensible que una majoria es desentengui de plantejar-se amb radicalitat les qüestions bàsiques de la metafísica: *qui som?, on som?, què podem conèixer?, què podem esperar?* i prefereixi resignar-se a viure en una mena d'al·lucinació col·lectiva sense massa complicacions per a la seva intranscendent existència.

Un recent intent de treure la metafísica del seu marasme és la proposta que Markus Gabriel fa en el seu llibre *Per què el món no existeix*. El jove filòsof alemany vol donar un nou impuls a la metafísica, tot i assenyalant que bona part de les raons que expliquen el seu actual deteriorament es deu a uns "mals hàbits" que van ser detectats ja en el seu bressol.

El principal vici metafísic és el de la precipitació. Des d'un principi, la metafísica s'enlaira per sobre de les coses familiars i les experiències concretes a la recerca d'una totalitat que suposadament tot ho abasta i tot ho explica. La metafísica desconfia amb raó de les capacitats humanes per captar aquest tot. El coneixement humà necessita d'un distanciament per apreciar les coses. L'experiència humana es realitza des d'un lloc, des d'un punt de vista concret. L'humà no pot fer-se una idea de la totalitat perquè necessàriament està dintre d'aquesta totalitat. Per aconseguir aquesta idea caldria situar-se en un lloc privilegiat, des de dalt o des de fora. Un lloc que no és factible ateses les seves limitades capacitats cognitives. El món és massa gran per a qualsevol pensament humà. Aquest **superobjecte** (la totalitat) només seria adequat per a un **superpensament**, un pensament només possible per a una ment divina.

La tesi provocadora de Gabriel no afecta tant a la incapacitat humana de conèixer el món, sinó a la negació de la seva existència. Un objecte existeix gràcies a algunes propietats i qualitats que el fan destacar i distingir-se de les altres coses. Existir (*existere* en l'original llatí) vol dir distingir-se, destacar, sobresortir. Només existeix una cosa si aquesta succeeix en el món. El món només és admissible si s'entén com l'àmbit on succeeixen les coses i els fets. Ara bé, el món no apareix ni succeeix en el món. Per tant, no pot existir. Parafraçant la coneguda dita: les coses no deixen veure (ni que existeixi) el món.

Un altre dels "mals hàbits" de la metafísica que assenyalava Gabriel ha estat el de la fetitxització. El fetitxe és allò al que s'ha atribuït un poder sobrenatural, quan és un mateix qui l'ha creat. Aquest fenomen va lligat al salt precipitat cap a la totalitat característic de la metafísica tradicional, on no només interessa saber tot de totes les coses sinó també conèixer l'objecte que és l'origen de tot. Les històries sobre com la religió i la filosofia han arribat al coneixement d'aquest objecte estan plenes de vaguetats i mites, però també està en la base de la il·lusió que arrossega a molts dels partidaris de la concepció científica del món. Darrera hi ha la creença que ha d'haver alguna cosa que ho mou tot, que ho controla tot: sigui el Déu dels cristians, dels jueus o dels musulmans, els déus de l'hinduisme o la fórmula física de la que podem derivar totes les lleis de la naturalesa. Aquest "saber" proporciona a qui el té un "poder", un poder que pot estar en mans d'un sacerdot, un científic o un filòsof.

El Nou Realisme, l'aposta metafísica de Gabriel, tampoc no rebutja l'enfrontament directe a una actualització del científicisme com la versió que presenta Stephen Hawking, segons la qual la "filosofia ha mort" i és la física a la que en l'actualitat correspon portar en exclusiva "la torxa del descobriment". Gabriel percep en els plantejaments científicistes de Hawking el mateix error que ha comès la metafísica: el d'autoproclamar-se com una *teoria de la totalitat*. La ciència es precipita quan identifica l'univers amb el món i cau també en l'error de la fetitxització quan pretén ser l'explicació única de la totalitat de les coses.

Hawking s'equivoca en no distingir entre univers i món. L'univers existeix però no ho és tot. Només és una província ontològica, el que Gabriel anomena àmbit *objectual*, d'una realitat més gran. L'univers és un dels molts àmbits objectuals en el que es divideix el món i en el que apareixen les coses. Hawking barreja àmbits objectuals diferents, pren la part (l'univers) pel tot (el món) i confon un àmbit objectual concret, el que estudien les ciències naturals, amb el tot. El món és molt més gran que l'univers, és "l'àmbit de tots els àmbits", com deia Heidegger. El món, a més dels forats negres i les supernoves, inclou també coses d'altres àmbits com fades, barrufets i unicorns, estats, nacions i democràcia, somnis, oportunitats no realitzades i obres d'art. Tanmateix, aquest món que inclou tots aquests objectes i els seus respectius àmbits objectuals no existeix.

BIBLIOGRAFIA:

- GABRIEL, M. (2016). *Por qué el mundo no existe*. Barcelona Pasado y Presente.
- HAWKING, S.; MLODINOW, L. (2011). *El gran diseño*, Barcelona. Círculo de Lectores.
- ORTEGA Y GASSET, J. (1983) "¿Qué es el conocimiento?", El País 08/06/1983.